

Türk Turizm Araştırmaları Dergisi

2020, 4(3): 2808-2820.

DOI: [10.26677/TR1010.2020.510](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.510)

ISSN: 2587-0890 Dergi web sayfası: <https://www.tutad.org>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Covid-19 Salgını Sonrası Turizm Destekleri

Dr. Öğr. Üyesi Olca SEZEN DOĞANCILI, Sinop Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, Sinop, e-posta: o.dogancili@sinop.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7070-4076>

Öz

Küresel olarak binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olan COVID-19 virüsü, birçok sektör gibi turizm sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Sokağa çıkma yasağı, seyahat kısıtlaması, ulusal ve uluslararası uçuşların iptal edilmesi ile turizm sektörü durma noktasına gelmiştir. Bu çerçevede çalışmanın amacı, Covid-19 salgını sonrasında Türk turizm sektörüne ivme kazandırmak için çeşitli turizm birlikleri ve kurumlarca ilan edilen düzenlemeleri incelemektir. Çalışma kapsamında ilgili kurumların sertifika programları, teşvik unsurları ve iş esnasında uyması gereken kurallar içerik analizi yöntemiyle incelenmiş; en kapsamlı düzenlemelerin konaklama sektöründe yapıldığı görülmüştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca düzenlenen "Sağlıklı Turizm Sertifika Programı" ile birçok departmana ilişkin hijyen kuralları ile hem ziyaretçi hem de işgören sağlığı sağlanmaktadır. Ancak seyahat acentaları, profesyonel turist rehberleri ve ulaştırma sektöründe yeterli düzenlemelerin olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda değişen turist beklentileri doğrultusunda güven sağlayıcı olabilmesi için her iş kolu için sertifikalaşma, hijyen temalı konseptler ve doğaya dayalı turizm türlerinin ön planda olması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Virüs, Turizm.

Makale Gönderme Tarihi: 03.05.2020

Makale Kabul Tarihi: 07.07.2020

Önerilen Atf:

Sezen Doğancılı, O. (2020). Covid-19 Salgını Sonrası Turizm Destekleri, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3): 2808-2820.

© 2020 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

Journal of Turkish Tourism Research

2020, 4(3): 2808-2820.

DOI: [10.26677/TR1010.2020.510](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.510)

ISSN: 2587-0890 Journal Homepage: <https://www.tutad.org>

RESEARCH PAPER

Tourism Supports after Covid-19 Outbreak

Assistant Prof. Dr. Olca SEZEN DOĞANCILI, Sinop University, School of Tourism and Hotel Management, Sinop, e-mail: o.dogancili@sinop.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7070-4076>

Abstract

COVID-19 virus, which causes millions of people to die globally, has adversely affected the tourism sector like many other sectors. With the curfew, travel restriction, cancellation of national and international flights, the tourism sector has also stopped. Within this framework, it is aimed to examine the regulations announced by various institutions in order to accelerate the Turkish tourism sector. The certificate programs, incentives and rules that must be followed during the work have been examined by the content analysis method and it is seen that the most comprehensive arrangements have been made in the accommodation sector. With the "Healthy Tourism Certificate Program" organized by the Ministry of Culture and Tourism, both the visitor and employee health are provided with hygiene rules for many departments. However, it is seen that there are not enough arrangements in travel agencies, professional tourist guides and transportation sector. In this context, it is suggested that certification, hygiene-themed concepts and nature-based tourism types should be at the forefront for each business line in order to provide confidence in line with changing tourist expectations.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Virus, Tourism.

Received: 03.05.2020

Accepted: 07.07.2020

Suggested Citation:

Sezen Doğancılı, O. (2020). Tourism Supports after Covid-19 Outbreak, *Journal of Turkish Tourism Research*, 4(3): 2808-2820.

© 2020 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

GİRİŞ

COVID-19 salgını, dünya çapındaki tüm ulaşım hizmetlerini durdurduğu için turizm ekonomik olarak en çok etkilenen sektörlerden birisi olmuştur. Her geçen gün artan belirsizlikler hem turistler hem de turizm sektörü için (www.unwto.org) eşi görülmemiş bir tehdittir ve bu tehdit, turizm talebinin oluşmasında önemli bir düşüşe neden olmuştur. Çünkü seyahat kararı almada etkili olan hijyen ve güvenlik algılarının, önümüzdeki 12 ay boyunca da etkili olabileceği düşünülmektedir (Nazneen, Hong ve Ud Din, 2020: 1). Virüse ilişkin aşı ve kesin tedavi bulunmadan kişilerin sosyalleşme ve kalabalık ortamlara girmesi ciddi bir sorundur. Dolayısıyla kısa dönemde turizm talebi oluşturmak ve yaşanan krizden çıkmak turizm sektörünün önündeki en önemli sorunlardan birisidir (Atay, 2020: 170).

Yaşanılan kriz dönemi sonrasında iyileşme aşamasında işletmelerin hayatta kalmalarını sağlamak için kriz yönetimi hazırlıkları olması gerekmektedir. Bunu hazırlarken de uzun vadeli bir bakış açısı ile müşteri, personel, yatırımcı, tedarik zincirleri gibi paydaşlarla beraber başarılı iletişimle iş birlikleri kurulmalı ve salgın sonrası faaliyetler belirlenmelidir (Rivera, 2020: 1). Böylece ekonomiyi dengelemek için orta ve uzun vadeli planlama yapılacak ve sosyo ekonomik olarak gelişim desteklenmiş olacaktır (Nicola vd., 2020: 190).

Halk sağlığına ilişkin endişelerin azaltılarak kamu güvenliği sağlanması ve halk eğitimi ile destinasyonların güvenilirliğinin korunması virüsün yayılmasını önlemek için bir gerekliliktir (Ying vd., 2020: 4). Salgın sonrası turizm sektörüne ivme kazandırmak gerek ekonomik istikrar sağlamak gerekse de istihdam sağlanması için önemli bir aşamadır. Bu kapsamda Türk turizmde hareketliliği gerçekleştirmek amacı ile oluşturulan önlemler, işletmeleri ayakta tutmayı sağlayıcı destek paketleri çalışmada ele alınmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin turizm gelirlerinin artırılması ekonomik olarak önem arz etmesinin yanı sıra istihdam oluşturması, bölgesel gelişim sağlanması ve diğer sektörleri geliştirmesi gibi birçok avantaja sahip olduğundan kriz dönemi sonrası iyileşme adımlarının da değerli görülmesi gerekmektedir.

COVID-19 ve Turizm

Solunum yolu enfeksiyonu oluşturan bir virüs olarak tanımlanan COVID-19, virüse sahip kişilerin öksürme ve hışırtması ile saçtıkları damlacıkların başka bireylere teması ile hızla bulaşmaktadır. Bu hastalıkta ateş, öksürük ve solunum sıkıntısı gibi sık görülen belirtiler yer alırken, daha ağır vakalarda zatürre, ağır solunum yetmezliği, böbrek yetmezliği ve ölümle karşı karşıya kalılabilmektedir (www.covid19bilgi.saglik.gov.tr).

31.12.2019 tarihinde Çin'de ilk vaka tespiti ardından 10.01.2020'de Türkiye'de Sağlık Bakanlığı tarafından bilim kurulu oluşturulmuştur. 05.02.2020'de Çin'den gelen uçuşlar durdurulurken 23.02.2020'de Türkiye-İran kara hudutu kapatılmış ve 29.02.2020'de Türkiye ile İtalya, Türkiye ile Güney Kore, Türkiye ile Irak arasında gidiş-geliş tüm yolcu uçuşları tedbiren durdurulmuştur. Bu önlemlere rağmen Türkiye'de 11.03.2020'de ilk vaka tespit edilmiş olup okulların kapatılması, toplu etkinlik kısıtlamaları, seyahat ve ulaşım kısıtlamaları getirilmiştir. 17.03.2020'de 20 ülke ile uçuşlar durdurulmuş, 24.03.2020'de ise toplu taşımalarda yarı kapasiteli taşıma düzenlemesi getirilmiştir. 28.03.2020'de tüm yurt dışı geliş ve gidiş uçuşları iptal edilmiş maske ve eldiven takmaya ilişkin zorunluklar getirilmiştir (www.tuba.gov.tr).

1 Haziran 2020 itibari ile dünya genelinde onaylanmış vaka sayısı 6.057.853, onaylanmış vefat sayısı 371.166'dır ve bu vakalar 216 ülke, bölge veya bölgelere yayılmış durumdadır. Vakaların kıtalara göre yayılma sayısına bakıldığında 2,818,232 ile Amerika kıtası önde giderken bunu 2,159,791 ile Avrupa kıtası takip etmektedir. Türkiye'de ise 163,942 vaka sayısı görülürken vefat sayısı 4,540 olarak bildirilmiştir (www.covid19.who.int).

COVID-19 virüsünün pandemi haline gelmesiyle birçok ülke sınırları birbirine kapatılarak karantina sürecine dahil olmuşlardır. Böylece ülkeler arasında seyahat özgürlüğü kısıtlanmış ve erken teşhis ve izolasyon sağlamak için koruyucu önlemler geliştirilmiştir (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 146). Küresel olarak yaşanan salgınla beraber toplum sağlığının yanı sıra çevresel, sosyolojik, kültürel (Acar, 2020: 17) ve ekonomik anlamda olumsuz gelişmeler meydana gelmiştir. Salgın sonrası kişilerin satın alma gücünde düşüş yaşanacağı düşünülmekte olduğu için işletmelerin de buna göre fiyat politikaları izlemesiyle rekabet avantajı sağlayacağı ön görülmektedir (İbiş, 2020: 96).

Kişilerin COVID-19 virüsü sonrasında turizme yönelik tutumları ve risk düzeyi algılamalarında olumsuz etkilenmeler görülmektedir. Turistlerin dünya çapında endişe hissettiği, seyahatin güvensiz olduğu ve özellikle büyük şehirlere yönelik turizm planlarının azaltıldığı turizm sektöründe seyahat gerçekleştiren kişilerin daha çok aile şeklinde ve daha kısa süreli tatili tercih edecekleri düşünülmektedir (Nazneen, Hong ve Ud Din, 2020: 3). Büyük bir oranda dijitalleşme dönemi başlayarak izolasyonun ön planda olacağını söylemek mümkündür. Birçok yerde robotlaşmanın, temassız işlemlerin yapılacağı, sosyal mesafe, hijyen ve sanitasyona öncelik verileceği tatillerde sterilize mutfak, dezenfektan, maske, eldiven gibi unsurlarla her şey dahil sistemin yerine her şey hijyenik sistemi sunulacaktır (Kıvılcım, 2020: 25). Perspektifleri değişen turizm destinasyonlarında hijyen ve temizliğin yanı sıra tıbbi tesis donanımı ve nüfus yoğunluğuna ilişkin unsurlar da seyahat kararını etkileyecektir (Wen vd., 2020: 9).

İşletmelerin satış ve rezervasyonda akıllı uygulamalar ve akıllı banketlere (kiosk) yönelmesi ile otele girişten odaya girene kadarki süreçlerin (asansör, kapı anahtarı, oda içi cihaz kullanımı, elektrik kullanımı) temassız bir şekilde yapılması sağlanacaktır. Restoranlarda ise online sipariş ve self servis uygulamaları ile tek kullanımlık malzemeler yerini alacaktır (Atay, 2020: 171). Tüm turizm operasyonlarında hijyen kuralları uygulanarak alanların daha iyi dezenfekte olmasının sağlanması; yüksek temas olan yüzeylerin, tuvaletlerin, masa üstleri ve kapı kollarının temizliğinden emin olunması (Mandabach, 2020: 1) ve ziyaretçilerin kendisini güvende hissetmesi gerekmektedir (Karim vd., 2020: 6). Ayrıca turizm işletmelerine ait web sitelerinde Covid-19 ile mücadele kapsamındaki uygulamalara ilişkin materyal eklenerek kişilere tatillerini güvenli bir şekilde geçirebilecekleri gösterilmelidir. Buna ek olarak yetkili birimlerce oluşturulan sertifikalarla da temizliğe ilişkin bilgiler aktarılmalıdır (Bahar ve İlal, 2020: 136). Tatil tercihi yaparken kişiler büyük otellerin yerine daha küçük otelleri seçerek daha güvenilir gördükleri ülke ya da şehirlere seyahat gerçekleştirecektir. Ayrıca kişiye özel hizmetlerin yanı sıra havuz yerine plaj ve denizler tercih edilecektir (Demir, Günaydın ve Demir, 2020: 99-100).

Oteller ve restoranlar gibi seyahat acentalarının da faaliyetleri durma noktasına yaklaşmış ve hizmet verememiş hale gelmiştir. Bu kapsamda seyahat acentalarının ayakta kalabilmesi için aşağıdaki uygulamaların yapılması önerilmektedir (İbiş, 2020: 95);

- Kısa vadeli borç ve kredilerin uzun vadeliye çevrilmesi, kredi ödemelerinin ertelenmesi ya da yeniden yapılandırılmasını sağlamak,
- Sıfır faizli ya da düşük faizli kredilerin kullanılmasını sağlamak,
- Kriz dönemi için acenta maliyetlerini azaltıcı stratejiler izlenmesini sağlamak,
- Aidat, stopaj, kira gibi sabit giderlerin ertelenmesini sağlamak,
- Havayolu ve otellere verilen peşinat tutarlarının iade alınmasını sağlanmalıdır,
- Turizmde vergi indirimine gidilmesini sağlanmalıdır.

Seyahat kısıtlamalarının uzun süre kalması durumunda yaz sezonunun kaçırılması ya da yeterli talep olmaması durumlarında havacılık sektöründe de büyük finansal sıkıntılar ortaya çıkacaktır (Macit ve Macit, 2020: 113). Bu konuda IATA (Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği)'nın muhtemel senaryolarına göre Covid-19'un havacılık sektörüne muhtemel etkisi aşağıdaki gibidir;

Tablo 1: Covid-19'un Havayoluna Muhtemel Etkisi

Uçuş Pazarları	Yolcu Sayısı Üzerine Etki (%)	Yolcu Gelirleri Üzerine Etki (Dolar)
Avustralya, Çin, Japonya, Malezya, Singapur, Güney Kore, Tayland, Vietnam	-23	-49.7 milyar
Asya Pasifik'in geri kalanı	-9	-7.6 milyar
Avusturya, Fransa, İtalya, Almanya, Hollanda, Norveç, İspanya, İsviçre, İsveç, İngiltere	-24	-37.3 milyar
Avrupa'nın geri kalanı	-9	-6.6 milyar
Bahreyn, Irak, İran, Kuveyt, Lübnan, Birleşik Arap Emirlikleri	-23	-4.9 milyar
Ortadoğ'unun geri kalanı	-9	-2.3 milyar
Kanada ve ABD	-10	-21.1 milyar

Kaynak: www.iata.org.

IATA'ya göre COVID-19 kapsamında havayolu uçuşlarında 113 milyar dolar zarar edilmesi öngörülmektedir. Bu süreçte Avustralya, Çin, Japonya, Malezya, Singapur, Güney Kore, Tayland, Vietnam pazarında uçuşların %23 düşeceği ve bu düşüşün 49.7 milyar \$ etki oluşturacağı belirtilmektedir. Avusturya, Fransa, İtalya, Almanya, Hollanda, Norveç, İspanya, İsviçre, İsveç, İngiltere pazarında %24'lük düşüş yaşanacağı ve 37,3 milyar \$ zarar meydana geleceği düşünülmektedir.

İlgili Çalışmalar

COVID-19'dan etkilenen ülkeler seyahat ve turizmi hareketlendirmek için ürün ve hizmet farklılaştırma yoluna gitmektedirler. Hem arz hem de talep artışı sağlamak için kendi farklılıklarını oluşturmaktadır (Brouder, 2020: 1). Uygulanan politika ne olursa olsun sağlık uzmanları ile turizm profesyonellerinin bir araya gelmesiyle iş birliği ve projeler oluşturulmalıdır (Wen vd., 2020: 3).

Seyahat planlayan kişiler, gitmeyi düşündükleri destinasyonlardaki potansiyel tehlikelere karşı kendilerini korumak adına ve sağlıklarını korumak için önlemler almalıdır. Konaklama işletmelerinde hijyen ve sanitasyon, tıbbi bakım ve su kalitesi önemli olduğu için nispeten düşük bir risk bulunurken kalitesi düşük olan konaklama işletmeleri tercih edilirse bu riskin daha fazla olacağı söylenebilir. Ayrıca seyahate ulaşım şekli, ziyaret süresi, yolcu davranışları, yolcu ortam sıcaklığı, nem gibi birçok faktör de seyahatte dikkat edilmesi gereken unsurlardandır (www.who.int).

UNWTO (Dünya Turizm Örgütü) "Bugün evde kal, yarın seyahat et." sloganı ile ilk olarak salgının kontrol altına alınmasını, sonrasında turizmin destekleneceğini açıklamıştır. Salgın sonrası geleneksel UNWTO desteklerine ek olarak ekonomik toparlanmayı hızlandırma amacı ile aşağıda sıralanan desteklerin de verileceği bildirilmiştir (webunwto.s3.eu);

1. COVID-19 etkilerinin ölçülmesi
2. Ükelere özgün kurtarma planları hazırlanması
3. KOBİ'lere destek programları hazırlanması
4. Turizm değer zincirinin sürdürülebilir yönetilmesini sağlamak.

KOBİ'ler özelinde destek planlaması olan UNWTO' nun yanı sıra Endonezya' da yer alan Yogyakarta kenti için de KOBİ için planlamalar yapılmıştır. Bu planlamada Yogyakarta

KOBİ'lerinin müşteri segmentlerine göre turistik ürün tanıtımı yapması önerilmektedir. Ürün tanıtımı sürecinde hedef pazarın bölümlere ayrılması, müşteri profili analizi gerçekleştirilmesi ve müşteri profili doğrultusunda tanıtım çalışması yapılması gerekmektedir. Ayrıca ürün tanıtımına bağlı olarak hedef kitle pazarındaki gezgin, şirket, yerli-yabancı turistler ve ailelere göre segmentlere ayrılmalı ve turizm faaliyetlerine başlaması gerekmektedir (Hadi ve Supardi, 2020: 4).

Bakar ve Rosbi (2020: 193) azalan turizm talebine önlem almak için hükümetin antivirüs mekanizması geliştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aksi takdirde turizm endüstrisinde ekonomik çöküşün yaşanacağını belirtirken, Kumar (2020: 184) ise Hindistan hükümetinin ön plana çıkarak vergilerin azaltılması, faiz oranları düşük krediler sağlanması ve turizmi geliştirmeye kaynak sağlayıcı ek fonlar sunarak rahatlama sağlanabileceğini ileri sürmüştür. Ayrıca medikal turizmde iyi konumda olan Hindistan turizmi için ulusal ve uluslararası pazarda mükemmel tıbbi tesis ve nitelikli sağlık personeli zenginliği ile turizme ivme kazandırılması mümkün olacaktır (Mathew ve Malbarosa, 2020: 667).

Jamal ve Budke (2020: 1), halk sağlığı yetkililerinin yanı sıra hizmet sağlayıcılar ve destinasyon yöneticilerinin de dahil olduğu komisyon oluşturulması, turistler ve yerel halk sakinlerine bilimsel gerçekler ve önlemlerin açıklanması ve küresel olarak koordinasyon yapılmasını önermektedir.

Chang, McAleer ve Ramos (2020: 2)'a göre din turizmi, macera turizmi, çiftlik turizmi ve MICE (Toplantılar, Teşvikler, Konferanslar ve Sergiler) turizmine yönelmek gerektiğini savunurken Nepal (2020: 3-4), salgın sonrası turizm için sadece macera turistlerine odaklanılması gerektiğini savunmaktadır. 40 yaş altında, keşif ve macera arayan, açık hava odaklı turizm pazarı oluşturularak uzak konumda bulunan destinasyonlara yönelimin önemli olduğunu vurgulanan çalışmada, uzak destinasyonların altyapı ve hizmet koşullarının desteklenmesi gerektiğini de belirtmiştir.

Khadka vd. (2020: 40), Nepal'de turizm uzmanları ve paydaşlarını kapsayan üst düzey komisyon oluşturularak stratejik eylem planı hazırlanmasını önerirken, Sheresheva (2020: 72) Rusya için turizm vergilendirilmesinde düzenlemeler yapılmasını ve iç turizmi desteklemeye odaklanılması gerektiğini belirtmiştir. Piyasanın canlanması ve kriz durumunu yönetmek için önemli planlamalar yapılması gereken bu süreçte Adam ve Kimbu (2020: 5) Afrika destinasyonları için mali desteğin yanı sıra yerel halka duyarlılaşma sağlayıcı eğitim verilmesi ve iç turizmin geliştirilmesini önermektedir.

Ranasinghe vd., (2020: 17) ise Sri Lanka'da turizm endüstrisinin gelişmesi ve ekonomik istikrar için sanal ve karma olarak MICE turizminin ön plana çıkarılmasını önermektedir. Böylece 2020 yılının ilk çeyreğinde turist varışlarında önceki yıla göre %30'luk düşüşün tolere edilmeye başlanabileceği söylenebilir (Ranasinghe, Karunarathna ve Pradeepamali, 2020: 2). Bu kapsamda turizmin küresel olarak kan kaybedeceği genel öngörü olarak ortaya atılmış ve birçok ülkenin gerek yöneticilerinden gerekse de turizm kuruluşlarından atılımlar beklendiği söylenebilir.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, COVID-19 salgını sonrasında Türkiye'deki turizm sektöründe ortaya konulan destek uygulamalarını ortaya koymaktır. Ulusal ve uluslararası literatürde COVID-19 salgını birçok konuyla ilişkilendirilmiş, ancak uygulanan politikalarla ilgili çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışma amaçlarına ulaşmak için Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜRSAB, TÜROFED, TÜROB, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü gibi paydaşların ilan ettikleri turizm destek uygulamaları, nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan içerik analizi ile ele alınmıştır. Paydaşların ilan ettikleri içerikler kendi arasında sınıflandırılarak tablolatırılmış ve anlamlı hale getirilmiştir. Bu kapsamda sertifika programının yanı sıra kredi destekleri, ödeme kolaylıkları, bazı turizm paydaşlarının ilan ettikleri turizm faaliyetlerini destekleyici unsurlar incelenmektedir. Böylece turizmi desteklemek amacı ile turizm paydaşlarının odaklandığı unsurlar belirlenerek turizm sektöründeki düzenlemeleri görmek mümkün olacaktır.

Bu çalışmada yer alan veriler, 1 Haziran 2020'ye kadar ilan edilmiş düzenlemeleri kapsamaktadır. Türkiye'de 1 Haziran 2020 tarihi "normal hayata dönüş" olarak seyahat kısıtlaması ve sokağa çıkma yasağı gibi kısıtlılıkların esnetildiği ve birçok işletmenin yeniden hizmet vermeye başladığı tarih olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda normal hayata dönene kadar yayımlanan düzenlemeler ve öneriler çalışmada ele alınmıştır.

BULGULAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı, tatilinde Türkiye'yi tercih eden ziyaretçilere, ulaşım, konaklama, çalışan sağlığı ve ziyaretçi sağlığına kadar geniş kapsamlı tedbirler sunan "Sağlıklı Turizm Sertifika Programı" uygulamasını 04 Mayıs 2020'de başlatmıştır. Bu sertifika konaklama ve yeme içme işletmelerinde ziyaretçi ve personel sağlığı kriterlerini kapsamaktadır. İlk olarak konaklama tesislerinde olması gereken kurallar başlıklara göre şu şekilde sınıflandırılmıştır;

Tablo 2: Konaklama Tesisleri İçin Sağlıklı Turizm Sertifika Kriterleri

KRİTERLER	MADDE SAYISI
ZORUNLU UYGULAMALAR (Süreç Yönetimi, Standartların Belirlenmesi, Protokollerin Hazırlanması)	31
MİSAFİRİN OTELE GİRİŞİ	5
PERSONEL İÇİN ALINACAK ÖNLEM VE UYGULAMALAR	6
GENEL ALANLARDA DÜZENLEMELER	
- Yatak Odaları	2
-Mutfaklar	28
-Yeme ve İçme Üniteleri	7
-Yüzme Havuzları ve Plajlar	5
-Fitness Salonları ve SPA	6
-Animasyon Salonları	2
GÜVENLİK	3
OTEL TAŞITLARI	4
PERSONEL KONAKLAMA ÜNİTELERİ VE LOJMANLAR	2
ATIK YÖNETİMİ	8
HAŞERE VE ZARARLILARLA MÜCADELE	6
SATIN ALMA, MAL KABULÜ VE DEPOLAMA	7
ACİL DURUM VE İZOLASYON	10

Kaynak: www.tga.gov.tr.

Zorunlu uygulamalar hakkında 31 madde düzenlemesi yer almakla birlikte içeriğinde hijyen standartlarına uygunluk, periyodik kontrol, sosyal mesafe planı, el antiseptiği veya dezenfektanı bulunması, havalandırma, hijyen eğitimi, hijyenik malzeme ve ekipman kullanımı gibi birtakım temel korunma prosedürleri yer almaktadır. Misafirin otele gelişinde valiz taşınma prosedürü, ödemenin temassız kartlarla yapılması; personel önlemlerinde koruyucu malzeme kullanımı, sosyal mesafe kuralına uymak ve genel sağlık kuralları gibi maddeler yer almaktadır. Genel alan düzenlemelerinde odaların her ziyaretçi sonrası dezenfekte edilmesi, tek kullanımlık sabun, havlu vb. kullanımı, mutfakta gıda güvenlik prosedürleri, depo alanları, sıcaklık ve nem ayarlama standartları bulunurken yeme içme alanlarında masalar arasında 1,5 metre, sandalyeler arasında 60 cm olması, sebil, çay-kahve makinası gibi ortak kullanıma ilişkin prosedürler söz konusudur. Havuzların, fitness salonları, SPA ve animasyon salonları temizlik kurallarının yanı sıra acil durumlarda yapılması gereken prosedürlerde sertifika kriterleri arasındadır. Yeme içme tesislerindeki sertifika kriterleri ise Tablo 3’deki gibidir;

Tablo 3: Yeme İçme Tesisleri İçin Sağlıklı Turizm Sertifika Kriterleri

KRİTERLER	MADDE SAYISI
ZORUNLU UYGULAMALAR (Süreç Yönetimi, Standartların Belirlenmesi, Protokollerin Hazırlanması)	25
VALE HİZMETİ	3
MİSAFİRİN İŞLETMEYE GİRİŞİ	6
PERSONEL İÇİN ALINACAK ÖNLEM VE UYGULAMALAR	7
GENEL ALANLARDA DÜZENLEMELER	
-Mutfaklar	35
-Yeme ve İçme Üniteleri	12
-Lavabo ve tuvaletler	7
GÜVENLİK	3
İŞLETME TAŞITLARI	7
PERSONEL KONAKLAMA ÜNİTELERİ VE LOJMANLAR	2
ATIK YÖNETİMİ	8
HAŞERE VE ZARARLILARLA MÜCADELE	5
SATIN ALMA, MAL KABULÜ VE DEPOLAMA	6
ACİL DURUM VE İZOLASYON	5

Kaynak: www.tga.gov.tr.

Yeme içme tesislerinde zorunlu uygulamalarda sosyal mesafe planı hazırlanması, hijyenik malzeme kullanımı, elle oynanan oyun kullanımı kısıtlaması, havalandırma gibi prosedürler 25 madde ile sertifika kapsamında yer almaktadır. Personelin koruyucu ekipmanı, genel sağlık kontörünün yanı sıra mutfakta temizlik kuralları, atık yönetimi, bulaşık yıkanması, lavaboların kapısının otomatik açılması, tek kullanımlık el kurutma havlusu bulundurma vb. konularda kurallar belirtilmiştir. Atıkların ayrıştırılarak periyodik olarak ilaçlanması, satın almada onaylı ürünler satan firmaları tercih etmek ve acil durumlarda yapılması gereken prosedürler de bulunmaktadır.

TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği) tarafından COVID 19 sonrası seyahat acentalarında ivme kazanmak için 7 Nisan 2020’de talepler iletilmiş olup Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2 düzenleme yapılmıştır. Bunlar seyahat acentası belgesinin devredilebilmesi ve işe devam

kredisi olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda 6 ay ödemesiz, 36 ay vadeli ve %7,5 faiz oranına sahip 50 bin TL limitli kredi ile seyahat acentalarına salgın sonrası destek verilmektedir (www.tursab.org.tr). TÜROB (Türkiye Otelciler Birliği) ise üyelerine COVID 19 ve hijyen eğitimi vererek alınması gereken önlemler hakkında bilgi vermektedir (www.turob.com.tr).

Mesleğini salgın döneminde yapamayan profesyonel turist rehberleri için kamu bankaları ile kredi anlaşması yapılmıştır. Bu kapsamda Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilen ruhsatnameye sahip olan eylemli turist rehberlerine 6 ay ödemesiz, 36 ay vadeli, %4,9 faiz oranına sahip 10 bin TL limitli kredi ile destek verilmektedir (www.ktb.gov.tr).

TÜROFED (Türkiye Otelciler Federasyonu), 17.04.2020 tarihli "Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması" na ilişkin önemli düzenlemeler yayımlamıştır. Bunlar; ecrimisil benzeri ödemelerin 6 ay ertelenmesi, tüm sosyal sigorta primlerinin 3 ay ertelenmesi, su tüketimi ödemelerinin ertelenmesi, elektrik tüketimi bedellerinin belirli şartları taşıyanlarda yapılandırma imkânı tanınması vb. olarak sıralanmaktadır (www.turofed.org.tr). Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ise 27 Mayıs 2020'de "Havaalanı Pandemi Tedbirleri ve Sertifikasyonu Genelgesi" yayımlayarak aşağıdaki başlıklarda düzenlemeler getirmiştir;

Tablo 4: Havaalanı Pandemi Tedbirleri ve Sertifikasyonu Genelgesi İçerikleri

BAŞLIKLAR	MADDE SAYISI
Yolcu sağlığı ve güvenliği	10
Çalışan sağlığı ve güvenliği	9
Tesislerde alınan ilave önlemler	5
Kamuoyu bilgilendirmeleri ve iletişim	2
Kara tarafı operasyonları	7
Hava tarafı operasyonları	9
Paydaşların sorumlulukları	8
Risk analizi ve tedbirlerin gözden geçirilmesi	2

Kaynak: www.shgm.gov.tr.

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü genelgesinde yolcu sağlığı ve güvenliği başlığı altında en az 1 metrelik sosyal mesafe kuralı, maske kullanımı, ateş ölçümü vb. kurallar belirtilirken çalışan sağlığı ve güvenliğinde tıbbi maske, eldiven, yüz koruyucu/ gözlük kullanımı ve el antiseptiği kullanımı gibi maddeler yer almaktadır. Tesislerde alınan önlemlerde havalandırma, ateş ölçümü, oyun odası, sigara odası ve ibadethane gibi alanlara ilişkin kurallar bulunurken kara tarafı operasyonlarda havaalanına gelen kişilerin, karşılayıcı, araç kiralayıcıların otoparklarda uyması gereken kurallar belirtilirken hava tarafında bagajlara ilişkin ve uçak temizliğine ilişkin prosedürler ifade edilmiştir.

Demiryolu taşımacılığında yetkili kuruluş olan TCDD (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları), COVID-19 kapsamında bazı istasyon ve garlara termal kamera yerleştirilerek vücut ısı kontrolüne başlamıştır. Buna ek olarak kapasitenin yarısı ile hizmet verirken hijyen ve temizliğin düzenli aralıklarla yapılacağını ifade eden TCDD yetkilileri, HES kodu ile online bilet almaya ilişkin düzenleme getirmiştir (www.tcddtasimacilik.gov.tr). Karayolu taşımacılığında da kapasitenin yarısı ile hizmet verilmekte ve yolcuların birbirine temas etmeyecek şekilde yerleştirilmesi ön plana alınmıştır. Deniz yolu taşımacılığında ise turistik olta balıkçılığı ve

tekneleri artırmak için 20 metre altındaki teknelerin raporlama zorunluluğu kaldırılmıştır (www.uab.gov.tr).

Hükümet tarafından yürürlüğe konulan bir diğer destek uygulaması ise düşük kredili tatil kredileridir. Seyahat acentalarından tatil satın alan kişilere devlet bankalarından 10 bin TL tutarını 6 ay ödemesiz, 36 vadeli ve 0,67 faiz oranı ile tatil kredisi olanağı sağlanarak turizm faaliyetlerine katılım göstermeleri amaçlanmıştır (www.turizmgunlugu.com).

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

COVID-19 salgını sonrası durağan hale gelen turizm sektöründe canlılık sağlayıcı düzenlemelerin ortaya konulmasını amaçlayan bu çalışmada Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜROB, TÜROFED, TÜRSAB, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı gibi birçok turizm paydaşlarının salgının oluşturduğu olumsuz durumdan çıkabilmek için ilan ettikleri düzenlemeler incelenmiştir.

Çeşitli kurumlarca açıklanan düzenlemeler insanlara önlem olarak “normal hayata” dönüşün ipuçlarını vermektedir. Bu durum Ranasinghe vd. (2020: 7)’nin çalışmasında bu durum, ekonomi ve istihdam işlevlerinin hızlı bir şekilde kendini toparlaması için bir gereklilik, hatta uluslararası turizmde ivme kazanmak için ön şartlardan birisi olarak görülmektedir. Bu kapsamda sertifikalaşma veya tedbir genelgesi yayımlanarak birtakım hijyen kriterlerinin belirtildiği görülmüştür.

Ziyaretçi ve iş gören sağlığını korumak amacı ile hazırlanan düzenlemelerde en kapsamlı olanın Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan “Sağlıklı Turizm Sertifika Programı” olduğu söylenebilir. Bu sertifikaya sahip olabilmek için birtakım zorunlu uygulamaların yer alması ile her işletmenin asgari bir hijyen seviyesinde olacağı söylenebilir. Ziyaretçilerin otele giriş yapmasından, yatak odaları, mutfak, yüzme üniteleri, plajlar, fitness salonları ve SPA ve animasyon odalarına ilişkin temel hijyen kuralları belirtilmiştir. Buna ek olarak konaklama işletmelerinde çalışan personel hijyeni için otel taşıtları ile personel konaklama üniteleri ve lojmanlara ilişkin önlem unsurları belirtilmiştir. Aynı şekilde yeme içme tesisleri için de mutfaklar, yeme içme üniteleri, lavabo ve tuvaletler özelinde temizlik kuralları belirtilmiş, atık yönetimi ve acil durumlara ilişkin detaylı kurallar sıralanmıştır. Bu kurallar birçok segmentte detaylı bir içeriğe sahip olduğu için yeterli görülmektedir.

Konaklama işletmelerine yönelik hijyen eğitimi ve TÜROFED tarafından maddi destek paketleri de ilan edilirken turizm sektöründe yer alan diğer paydaşlardan olan seyahat acentalarına ilişkin sadece işletmelere küçük miktarda maddi destek sağlandığı görülmektedir. Bu yüzden seyahat acentalarına ilişkin detaylı kuralların belirlenmesi, hatta sertifika programı ile desteklenmesi gerekmektedir.

Turizm sektörünün ulaştırma boyutuna bakıldığında Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü’nce tedbirleri içeren sertifikasyon hazırlanmış olup demiryolu, denizyolu ve karayollarına ilişkin sosyal mesafe, eldiven, maske, ateş ölçümü gibi genel tedbirler sıralanmıştır. Tüm ulaştırma hizmetlerinde sertifikalı ve güvenli ulaşımın sağlanması önerilmektedir. Ayrıca hükümetin ziyaretçileri tatile yönlendirmek için ilan etmiş oldukları 10 bin TL tatil kredisinin artan tatil fiyatları karşısında yetersiz olduğu ve birçok kişinin işsizlik ve iş güvencesi olmadan yaşadığı günümüzde kredi limitinin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Salgın sonrası daha temkinli turistlerle sürdürülebilir turizm deneyimi yaşanabileceği (Stankov, Filimonau ve Vujić, 2020: 7) öngörüsü ile özellikle seyahat acentaları ve profesyonel turist rehberlerine yeterli destek sağlanabilmesi için doğaya dayalı ekoturizm, çiftlik turizmi, macera

turizmi, sportif atçılık gibi turizm türlerine ek destek paketleri oluşturularak iş sahasının genişletilmesi önerilmektedir.

COVID-19 sonrası hijyenin önemli olduğu günümüzde turist beklentileri de yeniden şekillenecek (Mostafanezhad, 2020: 5) ve hijyen temalı işletmeciliğin ön planda olduğu dönem hüküm sürecektir. Tematik işletmeciliğin sık görüldüğü konaklama işletmelerinde hijyen temalı aktivitelerin yapılması ziyaretçilerin güvenini kazanmak ve rekabet avantajı sağlamak bakımından son derece önemlidir.

Temizlik, maske, eldiven ve antiseptik gibi unsurların önem kazandığı günümüz turizm sektöründe en geniş kapsamlı uygulamanın konaklama sektöründe olduğu görülmüştür. Benzer uygulama, tedbir ve kriterlerin diğer turizm segmentlerinde de uygulanması ve birimlerin kendi önlemlerini alabilmesi için gerekli eğitimlerin verilerek çalışan sağlığının korunması gerekmektedir. İşgörenlerin faaliyetleri esnasında önce kendi sağlığı, sonra ziyaretçi sağlığını koruyabilmesi için gerekli ekipman teminatı yapılarak hizmet vermesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Y. (2020). Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgını ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21.

Adam, I. and Kimbu, A. N. (2020). Strategies Africa's Tourism Requires to Manage Blow from Coronavirus. <https://theconversation.com/strategies-africas-tourism-requires-to-manage-blow-from-coronavirus-135858>[Erişim Tarihi: 10.04.2020].

Atay, L. (2020). COVID-19 Salgını ve Turizme Etkileri. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1), 168-172.

Bahar, O. ve İlal, N. Ç. (2020). Koronavirüsün (Covid-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139.

Bakar, N. A. and Rosbi, S. (2020). Effect of Coronavirus Disease (COVID-19) to Tourism Industry. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science (IJAERS)*, 7(4), 189-193.

Brouder, P. (2020). Reset Redux: Possible Evolutionary Pathways Towards the Transformation of Tourism in a COVID-19 World. *Tourism Geographies*, 1-8.

Chang, C.-L., McAleer, M. and Ramos, V. (2020). A Charter for Sustainable Tourism after COVID-19. *Sustainability*(12), 1-4.

Demir, M., Günaydın, Y. ve Demir, Ş. Ş. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Türkiye'de Turizm Üzerindeki Öncülleri, Etkileri ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 80-107.

Hadi, S. and Supardi, S. (2020). Revitalization Strategy for Small and Medium Enterprises after Corona Virus Disease Pandemic (Covid-19) in Yogyakarta. <https://doi.org/10.37896/JXAT12.04/1149> [Erişim Tarihi: 25.05.2020].

<https://covid19.who.int/region/euro/country/tr> [Erişim Tarihi: 10.05.2020].

https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/Kitapcik/COVID19_YENI_KORONAVIRUS_HASTALIG_I_KITAPCIK_A6.pdf [Erişim Tarihi: 10.04.2020].

<https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-03-05-01/> [Erişim Tarihi: 20.05.2020].

- <https://www.ktb.gov.tr/TR-261250/turist-rehberleri-icin-kredi-basvuru-esaslari.html> [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/423/> [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- <https://www.tga.gov.tr/guvenli-turizm-programi-belgelendirme-kriterleri> [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- <http://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/Covid-19%20Raporu-revize.pdf> [Erişim Tarihi: 10.04.2020].
- <https://www.turizmgunlugu.com/2020/06/01/coronavirus-tatil-destek-kredisi/> [Erişim Tarihi: 01.06.2020].
- <http://www.turob.com/tr/haberler/turob--ecolab-isbirliginde-turob-uyelerine-ozel-uccretsiz-covid-19-ve-hijyen-egitimleri-2-etap-kayitl> [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- <https://www.turofed.org.tr/haberler/covid-19-salgininin-ekonomik-ve-sosyal-hayata-etkilerinin-azaltilmasi-hakkinda-kanun-degisikligi> [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- <https://www.tursab.org.tr/duyurular/birligimizin-talepleri-neticesinde-tc-kultur-ve-turizm-bakanligi-tarafindan-seyahat-acentalarimiz-iin-2-yeni-duzenleme-yapiliyor> [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- <https://www.uab.gov.tr/haberler/bakan-karaismailoglu-karayollarindaki-kovid-19-tedbirlerini-anlatt> [Erişim Tarihi: 10.05.2020].
- <https://www.uab.gov.tr/haberler/denizcilikte-normallesme-basliyor> [Erişim Tarihi: 10.05.2020].
- <https://www.unwto.org/tourism-covid-19> [Erişim Tarihi: 10.05.2020].
- https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-05/COVID-19-Tourism-Recovery-TA-Package_8%20May-2020.pdf [Erişim Tarihi: 10.05.2020].
- <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/mevzuat/sektorel/genelgeler/2020/Havaal-ani-pandemi-tedbirleri.pdf>; [Erişim Tarihi: 24.05.2020].
- <https://www.who.int/news-room/articles-detail/updated-who-recommendations-for-international-traffic-in-relation-to-covid-19-outbreak> [Erişim Tarihi: 10.05.2020].
- İbiş, S. (2020). Covid-19 Salgınının Seyahat Acentaları Üzerine Etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-98.
- Jamal, T. and Budke, C. (2020). Tourism in a World with Pandemics: Local-Global Responsibility and Action. *Journal of Tourism Futures*, 1-8.
- Karim, W., Haque, A., Anis, Z. and Ulfy, M. A. (2020). The Movement Control Order (MCO) for COVID-19 Crisis and its Impact on Tourism and Hospitality Sector in Malaysia. *International Tourism and Hospitality Journal*, 3(2), 1-7.
- Khadka, D., Pokhrel, G. P., Thakur, M. S., Magar, P. R., Bhatta, S., Dhamala, M. K. and Bhujju, D. R. (2020). Impact of Covid-19 on the Tourism Industry in Nepal. *Asian Journal of Arts, Humanities and Social Studies*, 3(1), 40-48.
- Kıvılcım, B. (2020). Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri. *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 17-27.
- Kumar, V. (2020). Indian Tourism Industry and COVID-19: Present Scenario. *Journal of Tourism and Hospitality Education*, 10, 179-185.

- Macit, A. ve Macit, D. (2020). Türk Sivil Havacılık Sektöründe Covid-19 Pandemisinin Yönetimi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7 (4), 100-116.
- Mandabach, K. H. (2020). The Worldwide Coronavirus (COVID-19). *Journal of Tourism and Hospitality*, 9(2).
- Mathew, J. and Malbarosa M.A.J. (2020). Impact of Covid-19 Pandemic on the Tourism Sector. *Purakala (UGC Care Journal)*, 31 (17), 663-668.
- Mostafanezhad, M. (2020): Covid-19 is an Unnatural Disaster: Hope in Revelatory Moments of Crisis, *Tourism Geographies*, DOI: 10.1080/14616688.2020.1763446.
- Nazneen, S., Hong, X. and Ud Din, N. (2020). COVID-19 Crises and Tourist Travel Risk Perceptions, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3592321> [Erişim Tarihi: 10.05.2020].
- Nepal, S. K. (2020). Travel and Tourism after COVID-19 – Business as Usual or Opportunity to Reset? *Tourism Geographies*, 1-5.
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwand, A., Al-Jabird, A., Iosifidis, C. and Agha, R. (2020). The Socio-Economic Implications of the Coronavirus Pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery*, (78), 185–193.
- Ranasinghe, R., Damunupola, A., Wijesundara, S., Karunarathna, C., Nawarathna, D., Gamage, S., Ranaweera, A. and Idroos, A. A. (2020). Tourism After Corona: Impacts of Covid 19 Pandemic and Way Forward for Tourism, Hotel And Mice Industry in Sri Lanka. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3587170> [Erişim Tarihi: 15.05.2020].
- Ranasinghe, R., Karunarathna, C. and Pradeepamali, J. (2020). After Corona (COVID-19) Impacts on Global Poverty and Recovery of Tourism Based Service Economies: An Appraisal. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3591259> [Erişim Tarihi: 15.0.2020].
- Rivera, M. (2020). Hitting the Reset Button for Hospitality Research in Times of Crisis: Covid19 and Beyond, *International Journal of Hospitality Management* 87, DOI: 10.1016/j.ijhm.2020.102528 [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- Sheresheva, M. Y. (2020). Coronavirus and Tourism. *Population and Economics*, 4(2), 72-76.
- Stankov, U., Filimonau V. and Vujičić, M. D. (2020): A Mindful Shift: An Opportunity for Mindfulness-Driven Tourism in a Post-Pandemic World, *Tourism Geographies*, DOI: 10.1080/14616688.2020.1768432 [Erişim Tarihi: 10.04.2020].
- Üstün, Ç. ve Özçiftçi, S. (2020). COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1), 142-153.
- Wen, J., Kozak, M., Yang, S. and Liu, F. (2020). COVID-19: Potential Effects on Chinese Citizens' Lifestyle and Travel. *Tourism Review*. doi: 10.1108/TR-03-2020-0110.
- Wen, J., Wang, W., Kozak, M., Liu, X. and Hou, H. (2020). Many Brains are Better Than one: The Importance of Interdisciplinary Studies On COVID-19 in and Beyond Tourism. *Tourism Recreation Research*, 1-5.
- Ying, T., Wang, K., Liu, X., Wen, J. and Goh, E. (2020): Rethinking Game Consumption in Tourism: A Case of the 2019 Novel Coronavirus Pneumonia Outbreak in China, *Tourism Recreation Research*, DOI: 10.1080/02508281.2020.1743048 [Erişim Tarihi: 10.04.2020].